

Свиридюк О.В. Здоров'язбережувальне середовище як засіб становлення особистості // Андрагогічний вісник: Наукове електронне періодичне видання. – Випуск 5. – 2014. – С. 139-145.

УДК 371.134

Свиридюк О.В.,
аспірант кафедри педагогіки Житомирського
державного університету імені Івана Франка

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті здійснено пошук нових форм і методів зміцнення здоров'я студентів-у процесі їх навчання і виховання, упровадження здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі. Здоров'язбережувальне середовище виступає як світоглядна орієнтація майбутніх фахівців у освітньому процесі навчального закладу. Змістовими компонентами досліджуваного середовища є соціальний, креативно-діяльнісний і реабілітаційний.

Ключові слова: здоров'язбережувальне середовище, здоров'язбережувальний простір, навчально-виховний процес, гуманізація освіти, педагогічні концепції, форми і методи зміцнення здоров'я студентів.

В статье осуществлен поиск новых форм и методов укрепления здоровья студентов в процессе их обучения и воспитания, внедрение здоровьесберегающих технологий в учебно-воспитательном процессе. Здоровьесохраняющая среда выступает как мировоззренческая ориентация будущих специалистов в образовательном процессе учебного заведения. Содержательными компонентами исследуемой среды является социальный, креативно-деятельностный и реабилитационный.

Ключевые слова: здоровьесохраняющая среда, здоровьесохраняющее пространство, учебно-воспитательный процесс, гуманизация образования, педагогические концепции, формы и методы укрепления здоровья студентов.

In the article the search for new forms and methods of health promotion students in the process of training and education, the introduction of health technologies in the educational process. Health sberegatelny environment acts as ideological orientation of future specialists in the educational process of the institution. Substantial components of the studied environment is social, creative activity and rehabilitation.

Keywords: health sberegatelny environment, health sberegatelny space, the educational process, humanization of education, pedagogical concepts, forms and methods of health promotion students.

Підготовка фахівців із належним рівнем здоров'язберігаючої компетентності у сучасних умовах суспільного розвитку є актуальною проблемою, яка окреслюється перед навчальними закладами. Здоров'я забезпечує гармонійний розвиток особистості, її самореалізацію у фізичному, професійному, творчому потенціалах.

Проблема здоров'язбереження знаходить відображення в законодавчих документах України про охорону здоров'я. Цей феномен розглядається науковцями як соціально-біологічна основа життя нації та результат політики держави, що формує у своїх громадян духовну потребу ставитися до свого здоров'я як до основної цінності, що забезпечує повне біосоціальне функціонування, фізичну та інтелектуальну працездатність, адаптацію до природних впливів та мінливості зовнішнього середовища. Однак реалії сьогодення засвідчують, що в Україні склалася критична ситуація зі станом здоров'я молоді – близько 60 % юнаків та дівчат мають низький рівень фізичного розвитку.

Різні аспекти вирішення проблеми здоров'язбереження висвітлювалися науковцями Канади (P. Clarke), Великобританії (K. Cooper), Швеції (U. Larsson), Японії (A. Shibata), які акцентували увагу на проблемі гіподинамії (J. Varo, M. Martinez-Gonzalez та ін.), на важливості фізичної активності (M. Monteiro-Peluso, A. Vuillemin, T. Puetz та ін.) та її взаємозв'язку з якістю життя (D. Brown, C. Demont-Heinrich, T. Morimoto, E. Grundy, P. Posadzki та ін.), на необхідності якісного фізичного виховання (G. Masurier).

У вітчизняних педагогічних дослідженнях особлива увага приділяється теоретичним і практичним аспектам ціннісного ставлення до здоров'я (А. Фурманов, М. Юспа), здорового способу життя (В. Бобрицька, С. Закопайло), оптимальної організації життєдіяльності (В. Приходько), різним аспектам формування культури здоров'я майбутніх фахівців (Н. Башавець, О. Глагощук, Ю. Драгнєв, С. Кириленко) та здоров'язберігаючої компетентності студентів засобами фізичного виховання (Д. Воронін) та ін.

Освітній процес відкриває широкі перспективи в напрямі формування світогляду молоді людини. У цьому руслі проблема виховання культури здоров'язбереження, як світоглядної орієнтації майбутніх фахівців у освітньому процесі навчального закладу, щороку набуває особливої значущості, що пояснюють постійним погіршенням стану здоров'я молоді, зумовленим несприятливими соціально-економічними умовами в багатьох країнах світу й, зокрема, в Україні. Як свідчить світова практика, нині суспільство занепокоєне складною екологічною ситуацією, низьким рівнем культури, інтенсифікацією навчального процесу, спрямованого переважно на інтелектуальний розвиток особистості, що породжує негативний вплив організації навчального процесу на здоров'я студентів [1, с. 78]. Людина уособлює єдність фізичного й духовного, природного й соціального, успадкованого й набутого в процесі життя. Одним із важливих показників життєдіяльності людини є стан її здоров'я, що розглядається як динамічна рівновага організму з навколишнім світом.

Серед ключових напрямів державної освітньої політики, визначених Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, є формування здоров'язбережувального середовища. Результати вітчизняних і міжнародних досліджень свідчать, що потрібні нові педагогічні концепції освітнього середовища [2]; навчальні заклади повинні діяти в інтересах студентів, забезпечуючи безпеку й здоров'я, а викладачі мають бути готовими до моделювання та впровадження нових моделей середовищ.

Проблемі формування здоров'язбережувального освітнього середовища присвячено наукові роботи О. Антонової, В. Базарного, М. Гриньової, В. Єфімової, Н. Карапузової та ін. Питаннями моделювання безпечного для здоров'я освітнього середовища займалися І. Баєва, Д. Іванов, В. Панов, Є. Рибак, С. Сергеев, В. Слободчиков, А. Тубельський.

Проблема ж стану здоров'я молодого покоління здобуває нового звучання у сучасних умовах, оскільки ситуація, що склалася у державі, характеризується високими показниками захворюваності серед молоді, зниженням рівня життя, соціальними потрясіннями, складнощами якості медичного обслуговування, погіршенням екологічної ситуації.

Розглядаючи принцип збереження здоров'я в сучасному освітньому просторі, слід нагадати, що свій початок він бере з педагогічної спадщини видатних мислителів, учених, педагогів різних країн та історичних епох: Сократа, Демокрита, Платона, Аристотеля, Сенеки, Марка Квінтіліана, Вітторіно да Фельтре, Е. Роттердамського, Ф. Рабле, Я. Коменського, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, Г. Сковороди, Й. Песталоцці, А. Дистервега, К. Ушинського, Г. Ващенко, С. Русової, В. Сухомлинського.

Останніми роками з'явилися дослідження, пов'язані з вивченням проблем здоров'я і здорового способу життя в межах освітнього процесу: обговорюються загальні питання здоров'я студентської-молоді (Н. Абаскалова, А. Гендін,-О. Добромислова, О. Дубогай, Г. Кривошеєва, Г. Кураєв, В. Лавренко, Л. Петровська);-ведеться аналіз причин поширення алкоголізму і наркоманії в молодіжному середовищі-(Є. Аверина, А. Александров, В. Александрова, А. Прохоров, Г. Тростанецька); досліджується вплив різних факторів на формування здорового способу життя студентів-(А. Броварників, Т. Іванова, З. Полякова, М. Хвастова, А. Щедріна);-вивчається рівень валеологічної освіти студентів-(А. Білоконь, Г. Василевська, Ю. Політова, Ю. Ротанева, А. Свердлина, Г. Совенко, Л. Шуляковский);-ведеться пошук засобів формування здорового способу життя молоді-(Р. Айзман, В. Бабич, Є. Багнетова, З. Вайнер, С. Горбушина, Г. Зайцев, Л. Козлова, А. Смирнов, З. Чуканов, П. Яременко, Б. Ясько та інші).

Збереження і поліпшення здоров'я студентської молоді є пріоритетною проблемою державного значення, спільним завданням суспільства, громади, вищих навчальних закладів, адже здоров'я студентів є передумовою їхньої соціальної повноцінності, активного довголіття, продуктивного внеску в життя своєї родини, українського народу загалом.

Проведені дослідження свідчать, що на стан здоров'я підлітків негативно впливає ряд чинників. Серед них одне із провідних місць займають: радіаційне

забруднення довкілля внаслідок Чорнобильської катастрофи, в тому числі продуктів харчування та йодна ендемія. У структурі захворюваності підлітків домінують хвороби ендокринної системи та нервово-психічні розлади функціонального генезу. Так у районах із дефіцитом йоду нормальний і високий інтелектуальний розвиток мають тільки 55,4% дітей, а у дітей, які мають зуб, удвічі частіше зустрічаються патологічні типи особистості. Погіршення якості харчування також сприяє підвищенню захворюваності серед підлітків хронічними хворобами. Намітилася стійка тенденція до збільшення числа дітей із низькою масою. Потребують серйозного аналізу негативні тенденції фізичного розвитку дітей та підлітків у районах із високим рівнем промислового забруднення і йодного дефіциту в біосфері [5].

За даними ряду науковців на території України простежується щорічне погіршення здоров'я молоді внаслідок тютюнопаління, вживання алкогольних напоїв, наркотичних та інших психотропних речовин. Кількість випускників шкіл, які є практично здоровими, становить 5-15%. За таких умов здоров'я молоді має стійку тенденцію до погіршення. Ця тенденція спостерігається і в студентів вищих навчальних закладів освіти, що, природно, позначається на ставленні до свого здоров'я всього дорослого населення України, яке бачить його лише через призму діяльності лікувальних закладів і не звертається до ефективних, економічно вигідних засобів оздоровлення, котрими є фізичні вправи, здоровий спосіб життя [6, с. 58]. Більшість студентів ведуть неправильний спосіб життя, у багатьох відсутні навички збереження здоров'я. Незадовільний стан здоров'я молоді спричинено не лише станом довкілля, а й падінням суспільної моралі, значним соціальним розшаруванням населення, складною криміногенною ситуацією, комерціалізацією статевого стосунку, раннім початком статевого життя, негативним впливом засобів масової інформації [3, с. 64].

Такий стан зумовив прийняття важливих державних документів, спрямованих на зміцнення здоров'я населення і формування здорового способу життя (Закони України-“Про фізичну культуру і спорт”-(1993), “Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю”-(2001), “Про вищу освіту”-(2002), “Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004–2008 роки”-(2003),-“Про-концепцію формування позитивної мотивації до здорового способу життя у дітей та молоді”-(2004), “Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їхнього шкідливого впливу на здоров'я населення”-(2005), укази Президента України “Про Концепцію розвитку охорони здоров'я населення України”-(2000), “Про Національну-доктрину розвитку освіти”-(2002),-“Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту”-(2004), “Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах”-(2006), “Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми “Здорова нація” на 2009–2013 роки”-(2008), Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні, Цільова комплексна програма “Фізичне виховання – здоров'я нації” та ін.).

Сьогодні одним із основних стратегічних завдань національної освіти є

створення здоров'язбережувального освітнього середовища, виховання молоді в дусі відповідального ставлення до власного-здоров'я і здоров'я оточуючих-як до найвищої індивідуальної та суспільної цінності. Важливим напрямом діяльності навчальних закладів є пошук нових форм і методів зміцнення здоров'я студентів-у процесі їх навчання і виховання, упровадження здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес навчального закладу.

Як свідчать наукові дослідження, більшість студентської молоді не дотримуються оздоровчої діяльності й здорового способу життя, що призводить до погіршення їх стану здоров'я, особливо останніми роками. Усе це переконує у необхідності запровадження спеціальних заходів для збереження і зміцнення здоров'я студентів, важливості створення здоров'язбережувального освітньо-виховного середовища.

Звичайно, вирішення проблеми здоров'я підлітків потребує пильної уваги всіх зацікавлених у цьому: педагогів, медиків, батьків, представників громадськості. Але особливе місце та відповідальність в оздоровчій діяльності відводиться освітній системі, яка повинна і має всі можливості для того, щоб зробити навчально-освітній процес здоров'язбережувальним. І в цьому випадку мова йде вже не просто про стан здоров'я сучасних студентів, а про майбутнє України, створення здоров'язбережувального освітнього простору.

О. Підгірна поняття “здоров'язбережувальний простір” обґрунтовує як багаторівневу освітню систему і соціально організоване виховне середовище, в якому пріоритетами виступають: здоровий спосіб життя, культура здоров'я, прогнозування здоров'язберігаючої діяльності. Змістовими компонентами простору є соціальний, креативно-діяльнісний і реабілітаційний. Здоров'язбережувальний простір забезпечує усвідомлення його суб'єктами цінності здорового способу життя, збереження і зміцнення здоров'я, продуктивну активність усіх учасників простору з розвитку навичок культури здоров'я і духовно-етичного самоудосконалення [4].

Під терміном “здоров'язбережувальний простір” ми розуміємо спеціально розроблене фахівцем середовище, умови якого направлені на формування, зміцнення та збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я і задоволення людських потреб, здібностей та можливостей у здоров'язбереженні.

Отже, важливими складовими здоров'язбережувального простору є чинники, що впливають на здоров'я і здоровий спосіб життя; уміння відстежувати позитивні й негативні зміни в стані власного здоров'я і здоров'я навколишніх; уміння складати ефективну програму збереження здоров'я; уміння створювати здоров'язбережувальний простір; володіння способами організації діяльності з профілактики і здоров'язбереження; володіння ефективними оздоровчими технологіями.

Сьогодні світовий освітній простір переходить від знанневоцентричної до культуровідповідної моделі навчального закладу. Це зумовлює впровадження особистісно зорієнтованих, співпроективних та здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес, визначення нових орієнтирів у конструюванні змісту навчальної дисципліни. У зв'язку з цим особливого

значення набуває проблема готовності викладача до проектування та побудови педагогічного процесу на основі культурологічного та аксіологічного підходів, які не можуть не впроваджувати здоров'язбережувальні технології у навчальний процес [5].

Нині в освітньому середовищі побутує думка про те, що мета і зміст освіти втрачають технократичний характер й освіта набуває здоров'язбережувального характеру.

Закон України «Про вищу освіту» наголошує на необхідності удосконалення сучасної освіти за рахунок упровадження здоров'язбережувальних технологій у практику освітніх закладів, адже розв'язання проблеми модернізації сучасного освітнього процесу, його особистісно-діяльнісний аспект ґрунтується на впровадженні здоров'язбережувальних технологій. Саме вони є основними положеннями нової парадигми освіти.

Отже, як свідчать наукові дослідження, більшість студентської молоді в Україні не дотримуються оздоровчої діяльності й здорового способу життя, що призводить до погіршення стану здоров'я студентів, особливо останніми роками. Саме тому одним із найважливіших завдань сучасної освіти повинен стати пошук нових підходів до організації навчально-виховного процесу в навчальному закладі, упровадження здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій, спрямованих на гуманізацію освіти. Це забезпечить створення здоров'язбережувального середовища для духовного зростання особистості, повноцінної реалізації її психофізичних можливостей, збереження та зміцнення здоров'я.

Література

1. Брахман И. И. Введение в валеологию – науку о здоровье / И. И. Брахман. – Л. : Наука, 1987.– 125 с.
2. Молодь за здоровий спосіб життя : щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2010 р.) / Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, Державний інститут розвитку сім'ї та молоді. – К. : Основа, 2011. – 211 с.
3. Омельченко Л. П. Здоров'ятворча педагогіка / Омельченко Л. П., Омельченко О. В. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 205 с.
4. Чижевський В. В. Загальноєвропейський аспект формування змісту освіти в Україні : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. «Стандарти загальної середньої освіти. Проблеми, пошуки, перспективи», 25-26 червня 1996 р. / Чижевський В. В. – К., 1996.
5. Язловецький В. Здоров'язбереження особистості як педагогічна проблема / Язловецький В. // Валеологічна освіта в навчальних закладах України: стан, напрямки й перспективи розвитку. – Кіровоград: Поліграфічне підприємство «Ексклюзив-Систем», 2011. – 344 с.
6. Яхнін М. В. Здоров'я і здоровий спосіб життя / М. В. Яхнін. – К. : Наукова думка, 2009. – 214 с.